

Ελληνική πολιτιστική διπλωματία, Smart power ή no power;

Γράφει η: Αρετή Γεωργιλή

Στις 6-6-2014 κατά την τελετή επιστροφής δύο σκευών πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού στο Αρχαιολογικό Μουσείο, ο υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού δήλωσε: «Νίκη της νομιμότητας και του πολιτισμού η επιστροφή των δυο αρχαιοτήτων. Ο επαναπατρισμός των αρχαιοτήτων της πρωτοκυκλαδικής περιόδου, που σήμερα εορτάζουμε, είναι μια επιτυχία για την Ελλάδα και για την Γερμανία. Μια νίκη της ουσιαστικής αντίληψης του πολιτισμού ως ενός συνεκτικού δεσμού των συγχρόνων κοινωνιών, ως ενός συστατικού που δε χωρίζει, αλλά ενώνει τους λαούς και την θεσμική τους εκπροσώπηση. Είναι ακόμα μια νίκη της νομιμότητας και μια ήττα της αρχαιοκαπηλίας, μια νίκη ενός ελπιδοφόρου ευρωπαϊκού μέλλοντος και μια ήττα ενός θολού παρελθόντος. Θέλουμε να ζήσουμε στην Ευρώπη μαζί αυτό το μέλλον. Και να το ζήσουμε μέσα και από τον πολιτισμό, που είναι η ψυχή μας, η ταυτότητά μας και ταυτόχρονα το διαβατήριό μας, η πιο ζεστή μας χειραψία», καταλήγοντας, «Σηματοδοτεί την έναρξη μιας αποδοτικής συνεργασίας, αλλά και την διάλυση των στερεοτύπων που προκάλεσε ανάμεσα στις χώρες μας η σκιά της κρίσης».

Χρήσιμο, όμως, είναι να θυμηθούμε και την δήλωση του τότε πρωθυπουργού κ. Κ. Καραμανλή κατά την τελετή εγκαινίων του νέου Μουσείου της Ακρόπολης, όταν το χαρακτήρισε «Σύμβολο αυτοπεποίθησης».

Και ενώ είναι προφανής η αναγνώριση -τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, από τις ηγεσίες άλλων κρατών- της σημασίας του ελληνικού πολιτισμού και των στοιχείων που τον αποτελούν για την επίτευξη στρατηγικών διεθνών συνεργασιών, δεν είναι καθόλου προφανής η ύπαρξη οποιασδήποτε κεντρικής στρατηγικής διαχείρισης των διεθνών μας σχέσεων με όρους πολιτιστικής διπλωματίας.

Γιατί αποφεύγουμε να χρησιμοποιήσουμε τα πολλαπλά εργαλεία που μας προσφέρει η ιστορία και ο πολιτισμός μας για να επανατοποθετήσουμε την Ελλάδα στα διεθνή fora και να επανασχεδιάσουμε την διεθνή μας εικόνα με βάση τις θετικές αξίες της ;

Δεν θέλουμε ή δεν μπορούμε;

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ Ή ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ;

Η πολιτιστική ή πολιτισμική διπλωματία είναι μια μορφή ανάπτυξης διεθνών σχέσεων. Είναι, δηλαδή, η μορφή εκείνη της διπλωματίας η οποία προσβλέπει στην εξοικείωση ενός πολιτισμού και όλων των συστατικών του με των άλλων, ήθη, έθιμα, παραδόσεις, τέχνη, αξίες, ιστορία, γλώσσα με στόχο την άμβλυνση των διαφορών στην επικοινωνία μεταξύ των λαών και εθνών, την επίτευξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατ' επέκταση την ανάπτυξη του βέλτιστου βαθμού οικονομικών, πολιτικών, εμπορικών και κοινωνικών σχέσεων.

Η πολιτισμική διπλωματία σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υποκαταστήσει την παραδοσιακή διπλωματία και βεβαίως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υποκαταστήσει την παραγωγή του πολιτιστικού προϊόντος. Αυτό σημαίνει πρακτικά ότι η διεξαγωγή διπλωματίας, για να επιτύχει τους στόχους της, πρέπει να προβάλλει με τον πλέον ενδεδειγμένο τρόπο την πολιτιστική κληρονομιά, αλλά ταυτόχρονα να προκαλεί τις ιδανικές συνθήκες για την προβολή της σύγχρονης δημιουργίας.

Σημαντική και καθοριστική είναι η συμβολή του ιδιωτικού τομέα στην διαδικασία αυτή, τόσο στην δημιουργία όσο και στην προβολή, με δεδομένο ότι οι κυβερνήσεις δεν παράγουν πρωτογενώς πολιτισμό. Βέβαια, η ιδανική συνθήκη είναι η συνεργασία μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων πολιτισμού και η ταύτιση ή τουλάχιστον η σύγκλιση στρατηγικής και στόχων.

Είναι δηλαδή μια μορφή επιρροής που οφείλει να επιδεικνύει την δυναμική και την προοπτική μιας χώρας, ώστε να επιτύχει καλύτερες διεθνείς συνεργασίες σε όλα τα επίπεδα, σε μήκος χρόνου, και να αποφεύγει συγκρούσεις.

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι η δήλωση του Κινέζου πρωθυπουργού, κατά την πρόσφατη επίσκεψη του στην Ελλάδα: «Αρχικά επισκεφθήκαμε την Ακρόπολη που είναι η υπερηφάνεια και το σύμβολο της Ελλάδας και μετά το λιμάνι του Πειραιά που αποδεικνύει την προοπτική και την δυνατότητα της συνεργασίας των δύο χωρών».

ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΑΚΟΛΟΥΘΟ ΣΤΗΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Αν και ο όρος πολιτιστική διπλωματία είναι σχετικά πρόσφατος, οι τεχνικές της συναντώνται ήδη στις εκστρατείες του Μεγάλου Αλεξάνδρου, των στρατηγών και των επιγόνων, στο Βυζάντιο, ενώ στον 17^ο αιώνα καταγράφονται με τις προσπάθειες μεγάλων δυνάμεων, όπως η Γαλλία, να επιβάλλουν μια κυρίαρχη διπλωματική γλώσσα και να ιδρύσουν εκπαιδευτικά ιδρύματα και ιδρύματα πολιτισμού στο εξωτερικό. Έκτοτε, η πολιτιστική διπλωματία έχει περιέλθει αποκλειστικά στην ευθύνη των εθνικών κυβερνήσεων μέσω των Υπουργείων Εξωτερικών και των πρεσβειών και των προξενείων τους, όπου πλέον υπάρχει μόνιμη έδρα μορφωτικού ή πολιτιστικού ακολούθου, αλλά και των Υπουργείων Πολιτισμού ή Παιδείας. Παράλληλα, η πλειονότητα των ανεπτυγμένων κρατών έχει ιδρύσει ή συνεπικουρεί την ίδρυση Ιδρυμάτων Πολιτισμού ή άλλων Ινστιτούτων και Μ.Κ.Ο (εξειδικευμένων ή μη) που αντικείμενο τους έχουν αποκλειστικά την προώθηση της πολιτιστικής παραγωγής της χώρας. (πχ. Βρετανικό Συμβούλιο, Γαλλικό Ινστιτούτο, Ίδρυμα Θερβάντες, κλπ).

Το 1946, η ίδρυση της «UNESCO» υπήρξε σταθμός στην άσκηση πολιτιστικής διπλωματίας, αφού αποτελεί τον πρώτο διεθνή φορέα που ουσιαστικά συντονίζει τις δράσεις περισσότερων των δύο κρατών και βάζει τα θεμέλια μιας οργανωμένης και παγκοσμιοποιημένης διαδικασίας διαχείρισης των πολιτισμών αλλά και, πάνω απ' όλα, των διαφορών τους.

Τα τελευταία χρόνια, το matrix αυτό γίνεται ολοένα και πιο σύνθετο, κυρίως εξαιτίας της εμφάνισης «μη ασφαλών» μη «ελεγχόμενων» ομάδων, αυτοοργανώσεων και πρωτοβουλιών ιδιωτών που πολλαπλασιάζονται με ταχύτητα μέσα από διαδικτυακά μέσα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Όλοι αυτοί οι φορείς είναι φορείς που ασκούν πολιτιστική διπλωματία. Πρόκειται για την λεγόμενη «διπλωματία του πολίτη», (people's diplomacy) και οδηγεί τις κυβερνήσεις σε μια αναγκαστική προσαρμογή των στρατηγικών τους, όπως για παράδειγμα τη μετατροπή του ρόλου του πολιτιστικού ακολούθου από κύριο ρόλο, σε συντονιστή και accelerator. Ένας φοιτητής φιλολογίας ή ένας καλλιτέχνης μπορεί να είναι δύναμη διπλωμάτης από τη στιγμή που θέλει να εμπλακεί σε ένα δημόσιο, παγκόσμιο διάλογο και ο διάλογος αυτός να καταλήξει σε μια καρποφόρο και αμοιβαία επωφελή συνεργασία.

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι το ανεξάρτητο ντοκιμαντέρ «Iran: Hot Tea, Cool Conversations» του Brenden Hamilton. Ο σκηνοθέτης ταξίδεψε στο Ιράν σαν Αμερικανός φοιτητής με την ελπίδα να μπορέσει να αποκαλύψει μέσα από την καθημερινή τριβή του με

Ιρανούς διαφόρων ηλικιών, εισοδημάτων και επαγγελμάτων, τη σύγχρονη Ιρανική κουλτούρα, τις ανησυχίες και τα όνειρά τους. Αυτό που ουσιαστικά ήθελε να επιτύχει ήταν να προωθήσει την ιδέα της «διπλωματίας του πολίτη» και της μιας παγκόσμιας κοινότητας.

Ο Richard T. Arndt, πρώην πολιτιστικός διπλωμάτης, διαπιστευμένος στο State Department, είχε δηλώσει σε συνέντευξή του: «Οι διεθνείς διαπολιτιστικές σχέσεις αναπτύσσονται φυσιολογικά και οργανικά χωρίς την παρέμβαση της κάθε εθνικής κυβέρνησης, μέσα από τις εμπορικές συναλλαγές, τον τουρισμό, την ανταλλαγή φοιτητών, τα βιβλία, τη μετανάστευση, την πρόσβαση στα διεθνή ΜΜΕ και το διαδίκτυο και εν τέλει τις προσωπικές σχέσεις μεταξύ ανθρώπων που ταξιδεύουν είτε για επαγγελματικούς λόγους είτε για αναψυχή. Αν αυτό είναι πραγματικότητα, η πολιτιστική διπλωματία μπορεί μόνο να υπάρξει, όταν παραδοσιακοί διπλωμάτες, που υπηρετούν εθνικές κυβερνήσεις, επιχειρούν να δημιουργήσουν ή να συντηρήσουν τα κανάλια αυτής της φυσικής ροής για να εξυπηρετήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα».

Σήμερα, οι ανεπτυγμένες χώρες παγκόσμια, όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Κίνα, η Γερμανία, δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην πολιτιστική διπλωματία ως μέσο διείσδυσης στις χώρες ενδιαφέροντος για την εξυπηρέτηση των εμπορικών και οικονομικών τους συναλλαγών. Το ποσοστό του προϋπολογισμού των Υπουργείων Εξωτερικών των χωρών αυτών για την άσκηση πολιτιστικής διπλωματίας μπορεί να ανέρχεται και στο, τρομακτικό για την Ελλάδα, 35%.

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να υπογραμμίσω ότι ήταν αδύνατον να εντοπίσω από τις πηγές που χρησιμοποίησα για τη συγγραφή του παρόντος άρθρου, ποιο είναι το αντίστοιχο ποσοστό για την Ελλάδα. Εντούτοις, αυτό που γνωρίζουμε καλά είναι ότι τα κατευθυνόμενα προς τον πολιτισμό κονδύλια του Υπουργείου Πολιτισμού τα τελευταία χρόνια δεν ξεπερνούν το 0,4% του προϋπολογισμού.

Όπως σημειώνει χαρακτηριστικά σε άρθρο της η καθηγήτρια κα Ζωή Κοσμίδου, από τους λίγους που έχει ασχοληθεί ουσιαστικά και σε βάθος με το θέμα: «Οι χώρες της Δύσης επενδύουν πολύ μεγάλα ποσά στην παραγωγή, ενίσχυση και διάδοση των πολιτιστικών αγαθών στο εξωτερικό. Ας σημειωθεί ότι στην Ελλάδα η πλούσια πολιτιστική δράση των χωρών που διαθέτουν μορφωτικά και πολιτιστικά ιδρύματα συνοδεύεται από αυξημένο δείκτη εισαγωγών στη χώρα μας, με πρώτο [σε ρυθμό αύξησης] τον Καναδά. Τα πολιτιστικά

αγαθά αποτελούν, εκτός από τρόπο διάδοσης, διείσδυσης και επιρροής, σημαντικό παράγοντα στην αύξηση των μεγεθών του εξωτερικού εμπορίου με συνακόλουθο αποτέλεσμα την εισροή ξένων κεφαλαίων και συναλλάγματος στη χώρα παραγωγής. Η πολιτιστική δραστηριότητα είναι κατά το πλείστον άμεσα συνδεδεμένη με την οικονομική. Η αύξηση των οικονομικών δεικτών και η βελτίωση της δημόσιας εικόνας αποτελούν το μέγα δέλεαρ για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, που ενδιαφέρονται να διεισδύσουν στις αγορές άλλων χωρών ή να επιτύχουν καλύτερες πωλήσεις στην εσωτερική αγορά της δικής τους χώρας».

Δεν είναι τυχαίο ότι, στις 13 Ιανουαρίου 2013 η Hillary Clinton, στην εναρκτήρια ομιλία της στην Αμερικανική Γερουσία χρησιμοποίησε ξανά μετά από χρόνια τον όρο «smart power», όρος ο οποίος έγινε το σημείο αναφοράς της στρατηγικής εξωτερικών υποθέσεων της κυβέρνησης Obama.

Πρώτος χρησιμοποίησε τον όρο ο Joseph Nye, συγγραφέας τού βιβλίου «Soft Power-The means to success in world politics», καθώς και η Suzanne Nossel, αναπληρώτρια του πρεσβευτή Richard Holbrooke στα Ηνωμένα Έθνη κατά τη διοίκηση Clinton, με άρθρο της στο περιοδικό Foreign Affairs με τίτλο: «Smart Power: Reclaiming Liberal Internationalism» το 2004.

Ουσιαστικά η «έξυπνη» διπλωματία σε αντιδιαστολή ή συμπληρωματικά με την «σκληρή» διπλωματία (hard power) και την «μαλακή» διπλωματία (soft power) είναι η επιλογή του κατάλληλου μείγματος διπλωματικών εργαλείων, οικονομικών, στρατιωτικών, πολιτικών, νομικών και για πρώτη φορά και πολιτιστικών, στην εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής και αποτελεί την πιο σύγχρονη και αποτελεσματική έκφρασή της.

ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ;

Σε κεντρικό, κυβερνητικό επίπεδο η πολιτιστική διπλωματία ασκείται κυρίως από το Υπουργείο Εξωτερικών και τις αντίστοιχες διευθύνσεις του (π.χ. Διεύθυνση Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων, που εντάσσει στις αρμοδιότητες του και την ανάπτυξη σχέσεων με την Unesco, κ.ά.), τις Πρεσβείες, τα Προξενεία και τους ακολούθους τους, το Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Παιδείας, την Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού και φυσικά τα περίφημα Ελληνικά Ιδρύματα Πολιτισμού, όπου και όπως αυτά λειτουργούν.

Είναι χαρακτηριστική η επίσημη τοποθέτηση του Υπουργείου Εξωτερικών στην ιστοσελίδα του:

«Η Ελλάδα αναδεικνύεται μέσω ιστορικών διεθνών διοργανώσεων, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ο Μαραθώνιος, ή θεσμών που διεθνοποιήθηκαν, όπως θεσμός της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας».

Δεν παραλείπεται, τέλος, να υπογραμμισθεί ο σημαντικός ρόλος της κοινωνίας των πολιτών, οι οργανώσεις της οποίας, σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, είναι σε θέση να συνεισφέρουν καταλυτικά στην επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων της Πολιτιστικής Διπλωματίας. Πρόκειται για τη λεγόμενη «Δημόσια Διπλωματία», στην οποία θα μπορούσαμε να εντάξουμε, ειδικότερα, την Εκπαιδευτική Διπλωματία, ένα ελληνικό παράδειγμα της οποίας περιγράφεται αμέσως κατωτέρω. Στόχος της Εκπαιδευτικής Διπλωματίας είναι η δημιουργία συνεργειών μεταξύ πολιτισμού, εκπαίδευσης και οικονομίας, προσελκύοντας στοχευμένο κοινό από το εξωτερικό. Αυτό μπορεί να λαμβάνει χώρα είτε στις εγκαταστάσεις εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είτε στις υπάρχουσες εγκαταστάσεις επιλεγμένων Ελληνικών φορέων που ευρίσκονται σε περιοχές ιδιαίτερης φυσικής, ιστορικής και πολιτιστικής αξίας (λ.χ. Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, Κοργιαλένειος Αναργύρειος Σχολή, Ευρωπαϊκός Οργανισμός Ευρωπαϊκού Δικαίου). Στο πλαίσιο αυτό, το εκπαιδευτικό-επιστημονικό κοινό θα φιλοξενείται για την πραγματοποίηση εξειδικευμένων προγραμμάτων σε ποικίλα θεματικά πεδία (αρχιτεκτονική, κλασικές σπουδές, ολυμπισμός, ιατρική κ.ο.κ.).

Το ανωτέρω εγχείρημα, εκτός από την ανάδειξη των υποδομών των φορέων που διαθέτουν εγκαταστάσεις σε μοναδικές τοποθεσίες ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και φυσικού κάλλους, αξιοποιεί φορείς της τοπικής «κοινωνίας των πολιτών», μέσω των πληροφοριών που παρέχουν οι Περιφέρειες, τα τοπικά Επιμελητήρια και άλλοι φορείς και προβάλλει αξιοθέατα και αρχαιολογικούς χώρους μέσω αντίστοιχων πολιτιστικών διαδρομών» (<http://www.mfa.gr/politistike-diplomatia/>).

Η πικρή διαπίστωση είναι ότι η κεντρική πολιτιστική στρατηγική της Ελλάδας, η «φυσιολογική ροή», συνοψίζεται στην πρώτη παράγραφο του αποσπάσματος της ιστοσελίδας τού Υπουργείου και σε φιλολογικά ευχολόγια του τι θα μπορούσαμε να κάνουμε, όπως περιγράφονται στις επόμενες παραγράφους.

Κι ενώ η Ελλάδα έχει αποδείξει ανάμεσα στην δεκαετία τού '50 και την δεκαετία τού '70 ότι μπορεί να αποκτήσει μια διεθνή δυναμική μέσα από την δουλειά του Ελύτη, του Σεφέρη, του Ρίτσου, του Μητρόπουλου, της Κάλλας, της Παξινού, του Θεοδωράκη, της Μελίνας, είναι αμφίβολο αν μπορεί έστω και κατ' ελάχιστο να επαναλάβει το εγχείρημα μέσα από την δουλειά του Αβδελά, του Λάνθιμου, του Καραντζά, του Τσιόγκα και όλων των πολύ ταλαντούχων αποδεδειγμένα νέων δημιουργών και επιστημόνων.

Πριν από λίγες ημέρες έλαβα την ακόλουθη πρόσκληση: «Please come to an Open House in honor of author and translator Auguste Corteau, to celebrate his upcoming participation in the 2014 Iowa Writers Workshop». Την πρόσκληση υπέγραφε ο public affairs officer της Πρεσβείας των Ηνωμένων Πολιτειών στην Ελλάδα. Το παράδοξο της συγκεκριμένης δράσης δεν έγκειται στην απολύτως θεμιτή προβολή του εργαστηρίου συγγραφέων της αμερικανικής πόλης, αλλά στο γεγονός ότι η συμμετοχή ενός Έλληνα συγγραφέα έχει προφανώς υψηλότερη προστιθέμενη αξία στην ατζέντα ενός Αμερικανού αξιωματούχου και, μάλιστα, με ειδίκευση στις δημόσιες υποθέσεις, παρά στην αντίστοιχη οποιοδήποτε άλλου ελληνικού φορέα πολιτισμού, αφού δεν υπάρχει μέχρι στιγμής αντίστοιχη δράση με ελληνική πρωτοβουλία στην Ελλάδα ή στις ΗΠΑ.

Αναφέρω χαρακτηριστικά μερικά από τα δεκάδες περιστατικά, όπου η έλλειψη οποιασδήποτε κεντρικής στρατηγικής, η γραφειοκρατία και ο ανύπαρκτος συντονισμός των φορέων πολιτισμού όχι μόνο δεν επιτρέπουν την «ομαλή ροή», με την έννοια που σημειώνεται σε προηγούμενη παράγραφο, αλλά σχεδόν την αποκλείουν.

Τέτοια ήταν ο κακός, διεθνώς, επικοινωνιακός χειρισμός της κλοπής του διάσημου πίνακα του Pablo Picasso από την Εθνική Πινακοθήκη, η απόρριψή μας για τα γυρίσματα του νέου κύκλου της διεθνούς τηλεοπτικής επιτυχίας «Game Of Thrones», οι περίφημες επιστολές του σκηνοθέτη Oliver Stone προς τον τότε Υπουργό Πολιτισμού πριν τα γυρίσματα της ταινίας του «Τροία», η αδυναμία της κεντρικής κυβέρνησης να συμβάλλει κατ' ελάχιστο στην διάσωση του μοναδικού αρχείου Καβάφη, γεγονός που επετεύχθη την τελευταία στιγμή χάρη στην επέμβαση ενός ιδιώτη, οι εκστρατείες αυτοθυσίας στα κοινωνικά δίκτυα για την αποτροπή κατάργησης εδρών νεοελληνικών σπουδών σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού, όπως η Σορβόνη.

Η ελληνική πολιτιστική διπλωματία, χωρίς την συνδρομή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας ή μεμονωμένων άξιων και φιλότιμων διπλωματών, θα ήταν εντελώς ανύπαρκτη.

Έχει κανείς αντίρρηση ότι η εξωστρέφεια και η μεθοδική δουλειά της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών, του Μουσείου Μπενάκη, του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, παλαιότερα και λιγότερο τώρα του Μεγάρου Μουσικής και άλλων μικρότερων αλλά εξίσου σημαντικών περιφερειακών πρωτοβουλιών (π.χ. φεστιβάλ Τήνου), της ομογένειας και ιδιωτών είναι αυτή που συντηρεί τη δυναμική της Ελλάδας διεθνώς ακόμη και σήμερα;

Γνωρίζει κανείς, για παράδειγμα, την ύπαρξη του ιδρύματος «Μαρία Τσάκος», στο Μοντεβιδέο της Ουρουγουάης που από το 1978 έχει αφοσιωθεί στην προώθηση των πολιτιστικών ανταλλαγών μεταξύ Ελλάδας και Ουρουγουάης, τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού ή μήπως ότι την διάδοση του ελληνικού βιβλίου στη Νέα Υόρκη, μέσω του μοναδικού ελληνικού βιβλιοπωλείου, την κάνει ένας ένθερμος φιλέλληνας από τη Νιγηρία;

Ή μήπως να θυμίσουμε ότι μια από τις πιο σημαντικές εκθέσεις στο εξωτερικό, η έκθεση «Από την αρχαιότητα στα βυζαντινά χρόνια» πραγματοποιήθηκε στο Olympic Tower στη Νέα Υόρκη αποκλειστικά με έξοδα του Ιδρύματος Ωνάση, οι άνθρωποι του οποίου συντόνισαν περισσότερα από 17 ελληνικά μουσεία και ιδιωτικές συλλογές και 14 εφορίες αρχαιοτήτων!

Μπορούμε να απαριθμήσουμε πολλά εξαιρετα παραδείγματα πρωτοβουλιών ιδιωτών σε όλο τον κόσμο. Τι γίνεται όμως με την εθνική πολιτική μας; Θα πρέπει όλες αυτές οι προσπάθειες να βρίσκονται all under one roof ή μήπως θα έπρεπε να αποζητούμε την ολοκληρωτική απομάκρυνση οποιουδήποτε κρατικού παρεμβατισμού, να απλοποιήσουμε τις διαδικασίες και να αφήσουμε τον ιδιώτη να πράττει αυτοβούλως, αφού ούτως ή αλλιώς το κράτος έχει αποδείξει ότι δεν μπορεί να συνεισφέρει καθόλου ούτε σε επίπεδο στρατηγικό ούτε σε επίπεδο βασικού project management; Η απάντηση βρίσκεται κάπου στη μέση.

Μετά το 2004, τους Ολυμπιακούς αγώνες και την κινητικότητα που επέδειξαν οι τότε ηγεσίες των συναρμόδιων Υπουργείων, αναπτερώθηκαν οι ελπίδες ότι μπορεί πράγματι να υπάρξει

εναρμόνιση πολιτικών και συνεργασία δημόσιας και ιδιωτικής πρωτοβουλίας με μακροπρόθεσμο ορίζοντα και στοχοθέτηση.

Δυστυχώς, με την εξαίρεση -ίσως- της εκστρατείας για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα, η οποία βέβαια έχει ευρύτερες της Ελλάδας διαστάσεις, και μεμονωμένων, επιτυχημένων πραγματικά, πρωτοβουλιών όπως η Πολιτιστική Ολυμπιάδα της Πάτρας το 2006, η επιτυχημένη από όλες τις πλευρές έκθεση «Μέγας Αλέξανδρος» στο Λούβρο το 2011 και, φυσικά, η αξιοποίηση σε διεθνή κλίμακα των εγκαινίων τού Μουσείου της Ακρόπολης, γεγονότα - σταθμοί για την πολιτιστική μας πολιτική και την εξωτερική μας πολιτική, δεν έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος.

Διαβάζω μέρος τού κειμένου τού Διευθυντή τού Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού στο Βερολίνο, Δρ. Ελευθερίου Οικονόμου, ο οποίος σημειώνει, στον εισαγωγικό του χαιρετισμό της έκδοσης «Σώματα-Τόποι» που κυκλοφόρησε μετά την έκθεση σύγχρονης ελληνικής ζωγραφικής, με έργα από την συλλογή του Αντώνη και της Άζιας Χατζηιωάννου που διοργανώθηκε το 2011 στο Βερολίνο, με πρωτοβουλία και έξοδα του ζεύγους Χατζηιωάννου και των ιδιωτών χορηγών της έκθεσης: «Η φιλοξενία της συλλογής εντάσσεται στην συστηματική μας συνεργασία με ιδιωτικές συλλογές. Με τον τρόπο αυτό... έχουμε και την ευκαιρία να ιχνηλατήσουμε τον ορίζοντα προσδοκιών που καθορίζει την πρόσληψη της εικαστικής τέχνης και προσδιορίζει τις τάσεις του φιλότεχνου κόσμου της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας, πέρα από τις επιλογές και τους περιορισμούς μιας κεντρικής πολιτιστικής πολιτικής».

Πέρα από την παραδοξότητα της επίσημης αναγνώρισης της πραγματικότητας από έναν καλό διπλωμάτη, αυτό που πρέπει να δούμε είναι το πώς μπορεί να υπάρξει μια κεντρική πολιτιστική πολιτική. Μια κεντρική πολιτιστική πολιτική που εμμένει αρτηριοσκληρωτικά στην ανάδειξη μόνο του παρελθόντος, το οποίο μάλιστα χρησιμοποιεί τις περισσότερες φορές ως εργαλείο για την προώθηση του τουριστικού μας προϊόντος, δεν είναι πολιτιστική πολιτική, άρα δεν μπορεί να υπάρξει και πολιτιστική διπλωματία.

ΠΟΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ ΒΗΜΑΤΑ;

Σε πρώτο στάδιο, είναι προφανής η ανάγκη για «από-προγονοπληξία» για να μπορέσουμε να ξεκινήσουμε επιτέλους την συζήτηση για μια πιο συνεκτική πρόταση πολιτισμού.

Στη συνέχεια, θεωρώ απαραίτητη την ύπαρξη μιας ανεξάρτητης Αρχής, αποτελούμενης από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς πολιτισμού, με κύρια ευθύνη τον καθορισμό μιας μακρόχρονης στρατηγικής και των αντίστοιχων στόχων, η οποία θα παραμένει αμετάβλητη ανεξάρτητα από τις κυβερνητικές εναλλαγές. Κύρια ευθύνη της ανεξάρτητης Αρχής θα είναι ο συντονισμός όλων των δράσεων των επιμέρους φορέων (πανεπιστημίων, ιδρυμάτων, οργανώσεων αποδήμων, πολιτιστικών κέντρων, ΜΚΟ, πρεσβειών και άλλων) με βάση τα διεθνή πρότυπα ποιοτικής διαχείρισης έργου για επίτευξη οικονομιών κλίμακας, περιορισμό της γραφειοκρατίας, εξορθολογισμό των εξόδων και δημιουργία προγράμματος ανάπτυξης των εσόδων από χορηγούς, εθνικούς ευεργέτες, ιδιωτικές εταιρείες, ευρωπαϊκά προγράμματα, ατομικές συνεισφορές ιδιωτών, καθώς από μια ολοκληρωμένη τιμολογιακή πολιτική του πολιτιστικού μας προϊόντος.

Βασικό κριτήριο της ενιαίας εθνικής στρατηγικής πολιτισμού είναι φυσικά η ύπαρξη μιας ενιαίας ταυτότητας, η οποία θα προέλθει μόνο αν τα καταφέρουμε να απαντήσουμε σε σημαντικά ερωτήματα όπως: Ποιοι είμαστε; Πώς θέλουμε να μας βλέπουν οι άλλοι; Ποια είναι η μονοσήμαντη στρατηγική μας τοποθέτηση στις αντιλήψεις της παγκόσμιας κοινότητας και των φορέων επιρροής; Πόσο εξωστρεφείς θέλουμε να είμαστε σε «μη ασφαλείς» εξωτερικές ομάδες κοινού;

Βεβαίως οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα θα προέλθουν αβίαστα μόνο αν ξεκαθαρίσουμε κατά πόσο θέλουμε να επιλύσουμε εξίσου σημαντικά θέματα της ανανέωσης της εγχώριας πολιτικής μας διαδικασίας, όπως η αναγκαιότητα άμεσων ριζικών μεταρρυθμίσεων στα εργασιακά και την παιδεία, η πρόοδος στον τομέα της αναγνώρισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της διαφορετικότητας, η κουλτούρα υποδοχής άλλων πολιτισμών στην Ελλάδα και η ομαλή κοινωνική τους ενσωμάτωση, το μεταναστευτικό, η θέση μας στα Βαλκάνια και στην Ευρώπη.

Μόνο αν καταλάβουμε και αποδεχτούμε τον συνομιλητή μας, θα γίνουμε και εμείς αποδεκτοί.

Εν τέλει, η συλλογική μας αντίληψη περί διαλόγου είναι το εξαγόμενο πολιτιστικό μας προϊόν.

Αν κρίνω από την πρόσφατη, κοστοκεντρική, κρατικοκεντρική συνέντευξη τύπου του προέδρου του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού, Χριστόφορου Γιαλουρίδη, έχουμε πολύ δρόμο ακόμα (Μάιος 2014).

Ευτυχώς υπάρχει και η «Θεσσαλονίκη- Ευρωπαϊκή Πρωτεύουσα Νεολαίας 2014» για να ελπίζουμε σε κάτι.

Βιβλιογραφία:

«Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα», Βασίλης Αυδίκος, Εκδόσεις Επίκεντρο, 2014

«Πολιτιστική Διπλωματία-Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Ελένη Τζουμάκα, πρόλογος-εισαγωγή Γιάγκος Ανδρεάδης, Βιβλιοθήκη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2005

«Πολιτιστική Διπλωματία», Χρήστος Γιανναράς, Εκδόσεις Ίκαρος, 2001

«Πολιτιστική δραστηριότητα και κρατική πολιτική στην Ελλάδα, Ντόρα Κόνσολα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1990

«Πολιτισμός, πρέσβης σε δυσμένεια», Γιάγκος Ανδρεάδης, εφημερίδα «Το Βήμα», 16.11.1997

«Πολιτιστική Διπλωματία», Ζωή Κοσμίδου, εφημερίδα «Το Βήμα», 30.8. 1998

«Πολιτιστική Διπλωματία», Σταύρος Λυγερός, εφημερίδα «Καθημερινή», 20.6.2006

«Πολιτιστική διπλωματία με εθελοντές και πατριώτες», Σταυρούλα Παπαιωάννου, enet.gr, 7.5.2014

«Πολιτισμός», Niall Ferguson, εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2012

«Soft Power-The means to success in world politics”, Joseph Nye, 2005

"Smart Power: Reclaiming Liberal Internationalism", Suzanne Nossel, περιοδικό Foreign Affairs, 2004.

“Searching for cultural diplomacy”, Jessica C. E. Gienow-Hecht, Mark C. Donfried Berghahn Books, 2010

Δημοσιευμένο στο Foreign Affairs, The Hellenic Edition στις 16/10/2014.